

N:o 256.

Af herr **E. Hammarlund**, *i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade bestämmelser rörande anslag till högre folkskolor.*

Om, såsom jag hoppas, Riksdagen i allt väsentligt bifaller de förslag, hvilka framställas i den till årets riksdag aflåtna kungl. propositionen, n:o 39, angående förändrade bestämmelser rörande anslag till högre folkskolor, skall helt visst nämnda skolors utveckling i hög grad främjas. Detta är ock en angelägenhet, som bör ligga statsmakterna om hjärtat. Att ifrågasvara skolform — afsedd för barn, som nyligen slutat den egentliga folkskolan och sålunda befinna sig i den ålder, då de hafva lättast att tillägna sig kunskaper och då grundriktningen i deras utveckling bestämmas — ej fått den utbredning, som Riksdag och regering väntade, då den samma på 1850-talet upprättades, beror utan tvifvel därpå, att den erhållit för ringa omvårdnad och därför råkat i glömska och förfall. Om man däremot, på sätt 1905 års riksdagsskrifvelse i ämnet förordar, tillförsäkrar dessa skolors lärare en efter nutida förhållanden lämpad aflöning samt i öfrigt gifver dem en bättre ställning, skall denna viktiga skolform i flera afseenden blifva bättre tillgodosedd än hittills.

Det synes mig emellertid önskligt, att i de af Kungl. Maj:t föreslagna bestämmelserna ett par ändringar blefve af Riksdagen vidtagna i syfte att få föreskrifterna rörande dessa skolor sådana, att de mera än nu är fallet komme att motsvara de verkliga förhållandena å landsbygden. Detta skulle ganska säkert i sin mån bidraga till ytterligare främjande af den högre folkskolan.

De ändringar, som jag åsyftar, gälla dels formuleringen af skolans ändamål, dels den årliga lärotiden.

1. Hvad som förstås med högre folkskola finnes i den kungl. propositionen angifvet i första punkten sålunda:

»Högre folkskola, hvarmed förstås en sådan skola, som för en eller gemensamt för flera församlingar på landet eller i stad, där allmänt läroverk icke finnes, inrättas i ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid kroppsarbete» o. s. v.

I uttrycken »de arbetande klassernas barn» samt »öfning för duglighet och härdighet vid kroppsarbete» har man ofta inlagt den meningen, att högre folkskolan skall vara en anstalt för endast »arbetarebarn». Skolan har därigenom fått sig påtryckt en stämpel af speciell underklass-skola. Detta är en alldeles för snäf begränsning, som dessutom är missvisande och ej öfverensstämmande med nutida uppfattning. Uttrycken kvarstå från den äldsta författningen för dessa skolor. Då denna författning för snart 50 år sedan tillkom, fanns ännu i allmänna medvetandet ståndskillnaden kvar i sin gamla skärpa, och den tidens enklare samfundsförhållanden gäfvö ock något skäl för dem. Men sedan dess har jordbrukets och industriens utveckling utplånat de skarpa gränslinjerna mellan kropps- och intelligensarbetare: den ena behöfver ju lika väl som den andra både kropps- och själsutveckling i barndomen och ungdomen för att under mannaåren uppnå större duglighet i sitt yrke.

I departementschefens motivering till den kungl. propositionen likställes ock högre folkskolan med den egentliga folkskolans högre afdelning i de större städerna. »Den högre folkskolan bör», heter det, »för landsbygden blifva en verklig öfverbyggnad på dess folkskola, liksom folkskolans högre afdelning är en öfverbyggnad på städernas folkskolor.» Detta är utan tvifvel alldeles riktigt, enär inträdesfordringarna till båda sammanfalla med den kurs, som inhämtas i den egentliga folkskolan. Men folkskolans högre afdelning är lika litet som den egentliga folkskolan en anstalt enbart för arbetarebarn. Båda äro ju tvärtom allmänna skolor. Öppna för alla föräldrar, som vilja sända sina barn till desamma. Äfven högre folkskolan synes då böra hafva samma ställning; detta så mycket hellre som landsbygden och de mindre städerna ej äga eller kunna äga andra af stat och kommun underhållna skolor för ifrågavarande ålder. Göres den högre folkskolan till en skola uteslutande för kroppsarbetarnes barn, finnes å landsbygden ingen öfverbyggnad för den s. k. medelklassens barn, utan blifva dessa tvingade att vända sig till städerna för att få sitt bildningsbehof fyllt.

Departementschefen erinrar också därom, att de högre folkskolorna

hafva å tätt bebyggda platser och i mindre städer en stor mission att fylla genom att ersätta s. k. samskolor och lägre privata läroverk, hvilka dessa samhällen oftast ej ha råd att underhålla, i alla händelser ej på ett tillfredsställande sätt. Men då böra ock grundbestämmelserna för högre folkskolan afpassas så, att de ej motverka en sådan sund och riktig utveckling. I dylika samhällen äro väl aflönade arbetare, yrkesidkare, förmän, järnvägsfunktionärer, handlande samt lägre tjänstemän, anställda hos bolag eller i stat och kommun, äfvensom bygdens välbärgade hemmansägare och arrendatorer i regel angelägna om, att deras barn måtte erhålla två till tre års fortsatt undervisning, sedan de vid 12—13 års ålder genomgått den egentliga folkskolan. Det är tydligen detta föräldraintresse, som under nu rådande förhållanden i första hand kan uppbära en högre folkskola. De högre folkskolor, som redan finnas, hafva också i de flesta fall framkallats just af ett dylikt intresse.

På enskild väg hafva insamlats uppgifter rörande föräldrarna till i högre folkskolorna intagna barn. Sådana uppgifter föreligga från 17 af vårt lands 20 högre folkskolor och afse de tre senaste åren. Ett sammandrag af dessa uppgifter visar, att lärjungarnas föräldrar hade följande lefnadsställningar:

1. Jordbruksarbetare och andra grofarbetare	61
2. Yrkesarbetare i andras tjänst	135
3. Hemmansägare, arrendatorer, rättare, förmän i fabriker och vid andra arbeten	344
4. Lägre tjänstemän i enskild eller allmän tjänst, handlande, yrkesidkare, fabrikanter	461
5. Öfriga (änkor, husägare, pensionstagare, agenter o. s. v.)	52
	Summa 1,053

De flesta af högre folkskolans lärjungar äro sålunda från mera välbärgade hem, hvilket äfven bekräftas i departementschefens motivering. Någon väsentlig ändring häruti kan under nuvarande tidsförhållanden knappast väntas. Men uppenbarligen kan det icke vara riktigt att från högre folkskolorna utesluta de barn, som bäst äro i tillfälle att använda dem. Det väsentliga är väl att barnen ej i onödan »dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden» genom att sändas från hemmen till stadens läroverk, utan kunna under skoltiden åtnjuta hemmets vård och ha tillfälle till öfning i de arbeten, som där behöfva utföras. Vanligen hjälpa de föräldrarna i deras yrke. Detta måste anses som sundt och riktigt. Att i en författning gifva bestämmelser, som, ifall de följdes, skulle leda

till att barnen måste sättas i andras arbete under skoltiden, kan icke vara välbetänkt.

Bestämmelsen i fråga har, enligt upplysningar från föreståndare för högre folkskolor och andra personer, som hafva långvarig personlig kännedom om förhållandena å de platser, där skolor af denna art behöfvas, verkat afgjordt skadligt för deras upprättande och utveckling. Då förslag framkommit om att upprätta en högre folkskola, har ofta häremot anförts, att dessa skolor ju äro afsedda för »arbetarebarn», men att de föräldrar, som önskade sätta sina barn i den påtänkta skolan, ej tillhörde den egentliga »arbetareklassen», hvarför det vore tvifvelaktigt, om laglig grund för statsbidrags erhållande funnes. Och där högre folkskola ändock kommit till stånd, har klassfåfången, hvilken som bekant icke minst frodas i små förhållanden, hindrat många föräldrar att använda den för sina barn. De föräldrade uttrycken i författningen torde därför böra ersättas med andra, som bättre motsvara högre folkskolans verkliga art och ändamål. Den högre folkskolan bör ej vara en klass-skola utan en för landsbygden och mindre samhällen afpassad praktisk öfverbyggnad på den egentliga folkskolan och liksom den senare tillgänglig för *alla* samhällsklassers barn.

I sammanhang härmed synes uttrycket »församlingar» i första punkten böra ändras till »skoldistrikt». Denna ändring har en viss praktisk betydelse på sådana orter, där köping skilt sig från den öfriga församlingen i fråga om skolväsendet och bildat eget skoldistrikt. Dylikt skoldistrikt bör hafva rätt att ensamt för sig eller tillsammans med närgränsande skoldistrikt upprätta högre folkskola.

I första punkten borde alltså lämpligen ordet »församlingar» utbytas mot »skoldistrikt», uttrycket »de arbetande klassernas barn» ändras till »barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper», samt ordet »kroppsarbete» utbytas mot »arbete».

2. Beträffande den årliga lärotiden föreslår Kungl. Maj:t i punkten 5 följande bestämmelse:

»I högre folkskola skall undervisningen i allmänhet fortgå högst trettio veckor hvarje år.»

Utom det att denna bestämmelse är särdeles sväfvande, kan anmärkas, att den icke står i öfverensstämmelse med de principer, som eljest pläga i dylika fall följas af Riksdagen. För andra skolor med statsunderstöd är en minimitid fastställd, men här saknas en sådan, under det i stället en maximitid skulle angifvas. Detta kan icke gärna vara lämpligt. Lämnar Riksdagen så afsevärda bidrag, som här äro föreslagna, så bör den ock kunna fordra, att skolan är i verksamhet en viss minimitid om året. Den föreslagna maximitiden är dessutom med Kungl. Maj:ts tillstånd mången-

städes redan öfverskriden. Såsom framgår af departementschefens anförande, hafva nu redan flera af de befintliga högre folkskolorna en fastställd lästid af mera än 30 veckor, och samma anförande förutsätter, att i många af de nya skolor, som kunna komma att upprättas, 34 $\frac{1}{2}$ veckor torde bli vanlig lästid. Mot den anordningen, att lästiden blir densamma som i den egentliga folkskolan, kan ju ej heller vara något att invända. I vanliga fall är det otvifvelaktigt bäst för lärjungarnas utveckling i denna ålder och mest öfverensstämmande med föräldrarnas önskningsar, att den dagliga lästiden ej är längre än att lärjungarna få någon tid öfrigt till praktiskt arbete och att undervisningen fortgår under en något större del af året. Detta bekräftas ock af departementschefen, som framhåller, att »erfarenheten visat, att önskan om utsträckning af lästiden vid de högre folkskolorna varit ganska allmän».

Författningen torde sålunda böra ändras, så att den öfverensstämmer med de förefintliga behoven. Af de nuvarande 20 skolorna har jämnt hälften en årlig lästid af minst 30 veckor, under det för den andra hälften, väsentligen utgörande äldre skolor, undervisningstiden är mindre än 30 veckor. Om en minimitid af 30 veckor fastställes och Kungl. Maj:t erhåller, liksom i fråga om folkskolan, rätt att, där så visar sig behöfligt, medgifva kortare undervisningstid, synes frågan vara löst på ett sätt, som kan tillfredsställa såväl staten som skoldistriktens berättigade anspråk.

De här ifrågasatta ändringarna innebära i själfva verket inga nyheter utan endast ett godkännande af de förhållanden, som så småningom inträdt på den högre folkskolans område och som föranledts af den sociala utvecklingen under det senaste halfseket. Dessa ändringar äro helt visst af beskaffenhet att kunna medverka till att högre folkskolan blir mera användbar och omtyckt.

Med hänvisning till hvad jag sålunda anført får jag hemställa,

att Riksdagen måtte besluta, att, med bifall i öfrigt till Kungl. Maj:ts proposition n:o 39 angående förändrade bestämmelser rörande anslag till högre folkskolor, 1:a och 5:e punkterna i nämnda proposition erhålla följande ändrade lydelse:

1. Högre folkskola, hvarmed förstås en sådan skola, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt på landet eller i stad, där allmänt läroverk icke finnes, in-

rättas i ändamål att bereda barn, som genomgått den egentliga folkskolan eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och hårdighet vid arbete, kan erhålla understöd o. s. v.

5. I högre folkskola skall undervisningen fortgå minst 30 veckor hvarje år, Kungl. Maj:t dock obetaget att, där särskilda förhållanden därtill föranleda, medgifva kortare undervisningstid.

Stockholm den 20 april 1907.

Emil Hammarlund.